

## SOBRE O NOME DO GROVE

Por: Fernando Cabeza Quiles

A actual península do **Grove** era antigamente unha illa como o testemuña un documento do ano 899, que cita a “ínsula Ocoebre” (López Ferreiro, 1983, (reed.), ap. 1: 47). En 911 temos “in territorio saliniense insulan ocoebre” (López Ferreiro, 1983, (reed.), ap. 1: 65). En 912 o c de “Ocoebre” aparece sonorizado en g no testemuño documental “sanctum Vicentium de Ogobre” (López Ferreiro, 1983, (reed.), ap. 1: 70). En 1019 “ínsula Ogoure” (López Ferreiro, 1983, (reed.), ap. 2: 210). E no ano 1115 “sanctum Vicentium de Ogrove” (López Ferreiro, 1983, (reed.), ap. 3: 100). Segundo esta documentación a evolución diacrónica do topónimo sería *Ocoebre* > *Ogobre* (coa sonorización do c en g) > *Ogrove* (coa metátese do r) > **O Grove** (a forma actual con falso artigo). Secuencia que obriga a incluír **O Grove**, por ser anteriormente **Ocoebre** e **Ogobre**, no numeroso e característico grupo de topónimos galegos rematados en -bre, procedentes, na súa segunda parte, da voz celta \*brig, “altura fortificada”. Así, partindo da forma documentada “Ocoebre”, atopámonos cun topónimo composto de *oco*+*bre*. A súa primeira parte, *oco*, pode provir da raíz do indoeuropeo, reconstruída por Pokorny, \*ak, \*ok, “afiado, bicudo”, e despois “altura”. Sería así *oco*, “altura, altura fortificada”, unha voz parecida á do umbro *ocar* ou *ukar*, tamén “monte, cidade fortificada nunha altura”. En canto a -bre, o segundo compoñente de “Ocoebre”, debe provir, como indicamos antes, da voz celta \*brig, “altura, altura fortificada”, ou máis concretamente dun acusativo romanizado, \*brem, procedente de aquel. Vemos, xa que logo, que o actual topónimo **O Grove**, antes “Ocoebre”, é un nome repetitivo ou tautolóxico que debe aludir, con dous vocábulos distintos, *oco* e *bre* > \*brem > \*brig, a un poboado fortificado nunha altura, que pode ser o actual castro do monte

Con da Siradella, de 157 metros de altura, tamén chamado a Cidadela; ou outro recinto castrexo emprazado no actual Con de Loureiro; monte que, malia estar tamén a carón da plataforma costeira, acada os 167 metros.

En canto a orixe etimolóxica dos dous compoñentes antigos, *oco* e *bre*, do actual topónimo **O Grove** (partindo de “Ocoebre”), se a celticidade da súa terminación -bre, procedente de \*brig, “castro, altura fortificada”, é manifesta, a da súa primeira parte *oco* cómpre buscala na voz similar *ocelo* ou *okelo*, “altura, altura fortificada”, que aparece no topónimo antigo **Ocelo**

**Durum** ou **Okelo Durum**, considerado pola autoridade de Henri Hubert como un dos topónimos celtas da Península Ibérica (Hubert, 2000: 248). **Okelo Durum** que está formado por *okelo* e mais *durum*, unha das voces celtas para vila ou cidadela; de aí o seu posible significado de “a cidadela ou o castro (*durum*) da altura (*okelo*)”; poboación fortificada que aparece como “Ocelo Duri” no *Itinerario de Antonino* (It., 434, 6 e 439, 10). Como

“Ocelodorum” no *Anónimo de Ravena* (Anónimo, 319, 4). E como “Oceloduri” nun dos itinerarios das *Táboas de barro de Astorga* (T. Astorga, 3, 5). **Okelo Durum** repítese en **Okelo**, nome doutra cidade, que ocuparía tamén un lugar alto, citada por César e Strabón no territorio dos celtas da Galia Cisalpina (César, I, 10, 5) e (Strabón, IV, 1, 3). Moi parecido a **Okelo**, se non se trata do mesmo topónimo, é **Okelon**, nome dunha poboación dos vetóns citada por Ptolomeo (Ptolomeo, II, 5, 7); topónimo que este autor repite na antiga Gallaecia como nome dunha das principais cidades dos galaicos lucenses: “os galaicos lucenses, que teñen estas cidades interiores: ... Okelon” (Οχελον) (Ptolomeo, II, 6, 22).

Monte Siradella. Istmo da Lanzada ao fondo.



XUNTA DE GALICIA

CONSELLERÍA DE CULTURA,  
COMUNICACIÓN SOCIAL E TURISMO

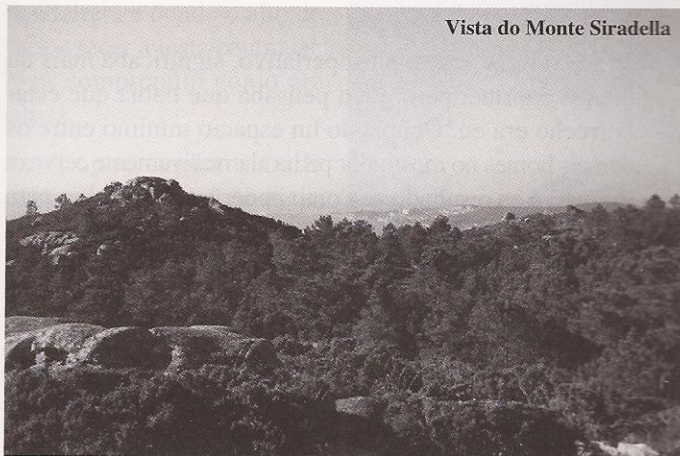
Delegación Provincial PONTEVEDRA



Un topónimo galego e peninsular actual, que, se non podemos matizar como celta, si poderíamos chamarlle de maneira menos comprometida indoeuropeo, que pode estar relacionado cos antigos **Okelo** e **Okelon** e co actual **O Grove**, antes **Ocobre**, pode ser o de **Oca**, que sempre, nomea, segundo puidemos comprobar, lugares máis ou menos altos. Caso dun lugar chamado **Oca** da comarca de Bergantiños, Coristanco (A Coruña), topónimo que puido nacer no castro do mesmo nome, citado por Pondal, ou noutra altura similar e contigua hoxe ocupada polas casas da aldea e a igrexa parroquial.

Como o anterior, ocupando emprazamentos altos, existen outros lugares chamados **Oca de Arriba** (tautoloxía ou repetición de altura), Beseño, Touro (A Coruña). **Oca de Arriba** (a mesma tautoloxía), A Estrada (Pontevedra). E **Oca**, nome dunha aldea da parroquia e do concello de Ames (A Coruña), emprazada así mesmo, segundo puidemos comprobar, nun lugar alto.

Vista do Monte Siradella



Fóra de Galicia, os chamados **Montes de Oca** e a localidade de **Oca**, situados na provincia de Burgos no Camiño de Santiago, vólvennos amosar outro topónimo **Oca**, referido, como **O Grove** (antigamente **Ocobre**), **Okelo** e **Okelon**, a un lugar alto, se ben **Oca**, ao non sonorizar o seu *c* en *g*, requiriría un antigo *\*Okka*, coa velar xeminada, o que non é obstáculo, segundo pensamos, para facer provir este topónimo da devandita raíz *\*ok-*, “agudo, bicudo”, que puido xerar axiña unha forma xeminada *\*okk-* co mesmo significado. Así, dende a raíz xeminada do indoeuropeo *\*okk*, “agudo, bicudo”, pasaríase ao significado de “punta de monte”, “altura”, “cume”. Traspaso semántico igual ao que se debeu producir dende o non xeminado

*\*ok*, “bicudo”, ao *oco*, “altura” de **Ocobre**, logo **O Grove**; topónimo que aludiría nun principio a algunha das dúas alturas antes citadas ou a outra próxima, como ocorre noutros lugares galegos chamados, sen falso artigo, **Ogrove**. Caso de **Ogrove**, lugar da parroquia de Vilamor, Mondoñedo (Lugo); e **Ogrove**, lugar da parroquia de Andrade, Pontedeume (A Coruña), que está nunha altura con aparencia, segundo Isidoro Millán, de castro (Millán, 1987: 70).

Para rematar, dicir que **O Grove** da ría de Arousa pode ser irmán toponímico, ben entendido que é só unha posibilidade, do nome de lugar **O Xobre**, A Pobra do Caramiñal (A Coruña), que ten enfronte ao outro lado da ría. Así, **O Xobre** podería ser unha falsa corrección de *\*O Jobre*, pronunciado O Ghobre, o cal, á súa vez, puido ser gheada de *\*O Gobre*, presumible último antecesor diacrónico, antes de se producir a metátese do *r*, do actual **O Grove**; isto en combinación coa evidencia topográfica de que o lugar chamado actualmente **O Xobre** constitúe, como os devanditos lugares elevados **do Grove**, unha altura moi definida que domina unha ampla extensión e panorámica da ría de Arousa, neste caso dende a súa ribeira coruñesa.

Outra falsa corrección ou hipercorrección de gheada rexistrada na ría de Arousa pode ser a do nome dos illotes chamados Guidoiros, onde a pronuncia **Ghidoiros**, **Jidoiros**, é convertida, pola devandita falsa corrección en **Xidoiros**.

#### BIBLIOGRAFÍA

- CABEZA QUILES, F., 1992. *Os nomes de lugar. Topónimos de Galicia: a súa orixe e o seu significado*, Edicións Xerais, Vigo.
- HUBERT, H., 2000, (reedición), *Los celtas y la civilización céltica*, Akal, Madrid.
- LÓPEZ FERREIRO, A., 1983, (reedición), *historia de la Santa A. M. Iglesia de Santiago* (apéndices documentais), Sálvora, Santiago.
- MILLÁN GONZÁLEZ PARDO, I., 1987. *Toponimia del concejo de Pontedeume y castas reales de su puebla y alfoz*, Diputación Provincial de La Coruña.
- Nomenclátor de Galicia, A Coruña*, 2003, Xunta de Galicia.
- Nomenclátor de Galicia, Lugo*, 2000, Xunta de Galicia.
- ROMERO MASIÁ, A. M. e POSE MESURA, X. M., 1987. *Galicia nos textos clásicos*. Padroado do Museu Arqueolóxico Provincial Concello de A Coruña, Caixa Galicia.

#### ACTIVIDADES “Pineiróns”

Agradecemento á:



ILMO. AYUNTAMIENTO DE MARÍN  
ILMO. CONCELLO DE MARÍN  
CONCELLERIA DE CULTURA